

อุยฉายังกาตลไ: เพศสภาพในกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ

Chuichai Angkattalai: Gender in the Artificial Performance Process of Jatuporn

Rattanawaraha National Artist.

Received: 21 March 2023

Revised: 17 April 2023

Accepted: 20 April 2023

วัตรนาพงษ์ อังคุณะ¹ และปัทมาวดี ชานุสุวรรณ²

Wattanapong Angkuna¹ and Pattamawadee Chansuwan²

¹นิสิต ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²อาจารย์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹Master Student Performing Arts Faculty of Faculty of Fine – Applied Arts and Cultural Science Mahasarakham University

²Lecturer from Faculty of Fine – Applied Arts and Cultural Science Mahasarakham University

Corresponding Author Email: grape19972540@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาชีวประวัติ และผลงานของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ 2. เพื่อศึกษานาฏยประดิษฐ์ อุยฉายังกาตลไของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ และ 3. เพื่อศึกษาเพศสภาพในนาฏยประดิษฐ์ ชุดอุยฉายังกาตลไของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 21 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือการวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) จตุพร รัตนวราหะ มีบทบาทสำคัญต่อวงการนาฏศิลป์ไทย โดยเฉพาะบทบาททางด้านการแสดงโขนยักษ์ และยังเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นาฏศิลปิน ครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา อีกทั้ง บทบาทในการบริหารพัฒนางานในวิทยาลัยนาฏศิลป์ จึงถือเป็นบรมครู ผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับในวงการนาฏศิลป์ไทย 2) นอกจากนี้ยังมีผลงานสร้างสรรค์ที่แสดงออกถึงแนวคิด และทักษะขั้นสูงในการแสดงชุดอุยฉายังกาตลไ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์จากเพศสภาพของตัวละครนางอุยฉายังกาตลไที่เป็นยักษ์เพศหญิงแต่มีลักษณะกิริยาและจิตอย่างยักษ์เพศชาย ด้วยการผสมผสานกระบวนการทำร้ายอย่างยักษ์เพศชายและตัวนางเพศหญิงเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่สวยงาม และ 3) จากเพศสภาพที่ปรากฏในกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ชุดอุยฉายังกาตลไแสดงให้เห็นถึงภูมิรู้และภูมิร่ำที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน และแนวคิดการออกแบบที่ผสมผสานลักษณะพิเศษของตัวละครด้วยทักษะขั้นสูงของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: เพศสภาพ, อุยฉาย, อังกาตลไ

Abstract

This research consists purposes were 1. to study biographies and the work of Jatuporn Rattanawaraha, a national artist 2. to study dancing inventions Chuichai Angkattalai of Jatuporn Ratanawaraha, a national artist. and 3. to study gender in dancing artifacts. Chui Chai Ankattalai by Jatuporn Rattanawaraha, a national artist. is qualitative research. There were research tools, namely interview and observation forms, with a target group of 21 people from specific selection. The information gathered from research tools and related documents were then content analysis. The results of the study found that 1) Jatuporn Rattanawaraha played a crucial role in the Thai dance community, particularly as a giant pantomime and a knowledge transfer agent to dancers, teachers, and students. He also took on responsibilities in managing and developing the College of Dramatic

Arts. 2) alongside creating innovative works that showcased his advanced skills in performing the glorious Chuichai Angkattalai. These performances were a creation inspired by Nang Angkattalai, a female giant who embodied male giant behaviour and character. Jatuporn combined dance moves traditionally associated with male and female giants, resulting in a beautiful invention and 3) Through the gender aspect of the dancing process, the Chuichai Angkattalai displayed the knowledge and dance landscape accumulated over time, incorporating the special characteristics of the characters with Jatuporn Rattanawaraha's advanced skills as a national artist. Overall, the research sheds light on the important role of Jatuporn Rattanawaraha in Thai dance and his creative works that express his ideas and skills.

Keywords: Gender, Chuichai, Angkattalai

บทนำ

นาฏยประดิษฐ์ เป็นการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดย ผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้ รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปลแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการแสดง ทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547, น.225) โดยเฉพาะนาฏยประดิษฐ์ประเภทรำเดี่ยวที่เหล่าศิลปินได้รังสรรค์ขึ้น สื่อให้เห็นถึงการอวดลีลาของท่ารำ และการสื่ออารมณ์ของผู้แสดงผ่านบทบาทตัวละคร การรำเดี่ยวจึงทำให้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมาก เพราะสามารถทำให้นักเรียนนักศึกษาฝึกทักษะประสบการณ์ และนำเสนอตัวเองผ่านการแสดง โดยการรำอวดฝีมือการรำรำที่มีความประณีตงดงาม ผู้แสดงรำเดี่ยว จึงต้องมีทักษะในการรำ และได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี จตุพร รัตนวราหะ (2565, สัมภาษณ์) เช่น การรำอุยฉายอังกาสดโล ซึ่งเป็นนาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ได้สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของตัวละคร และได้รังสรรค์ผ่านกระบวนการรำ การใช้อาวุธ และเป็นงาน นาฏศิลป์ที่ถ่ายทอดลักษณะความแตกต่าง และความพิเศษเฉพาะของตัวอังกาสดโล

ปัจจุบัน จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พ.ศ. 2552 ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อวงการนาฏศิลป์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาททางด้านการแสดงโขนยักษ์ และยังได้เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นาฏศิลปิน ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา และมีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับของวงการนาฏศิลป์ไทย เป็นผู้สร้างสรรค์งานด้วยความทุ่มเท และมีความเสียสละต่องานนาฏศิลป์ ซึ่งท่านมีผลงานที่แสดงออกถึงแนวคิด ความรู้ สติปัญญา มีกลวิธีการสร้างสรรค์ผลงานด้วยทักษะสูง โดยเฉพาะการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดอุยฉายอังกาสดโลอังกาสดโลปรากฏในโขนเรื่องรามเกียรติ์ เป็นยักษ์ฉินผู้ทำหน้าที่รักษาด่านทางอากาศในเขตเมืองลงกา ซึ่งเป็นยักษ์เพศหญิงที่มีใจรักในการรบทัพจับศึกสามารถใช้อาวุธได้อย่างคล่องแคล่ว โดยจตุพร รัตนวราหะ เห็นว่าอังกาสดโล มีลักษณะพิเศษ และมีความแตกต่างจากนางยักษ์ตัวอื่น ๆ จึงได้สร้างสรรค์การแสดงชุดอุยฉายอังกาสดโลขึ้นเพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ โดยการแสดงชุดอุยฉายอังกาสดโลนั้น จตุพร รัตนวราหะ ได้อธิบายว่า แรงบันดาลใจที่ประดิษฐ์การแสดงชุดนี้มีความคิดว่าอังกาสดโลคนเดียวมีอาวุธหลายอย่าง และมีความพิเศษกว่ายักษ์ทั่วไป จึงได้นำเสนอลักษณะเด่นผ่านการแสดงชุดอุยฉายอังกาสดโล โดยให้นายสมรัตน์ ทองแท้ แต่งบทร้อง จากนั้นจึงหาคนที่จจะรับบทอังกาสดโล ซึ่งก็พบนายเกริกชัย ไชยยิ่งที่มีหน่วยก้านรำได้จึงเรียกมาต่อท่ารำ โดยท่านเป็นผู้ประดิษฐ์ท่ารำ จตุพร รัตนวราหะ (2565, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าอังกาสดโล ตัวละครที่มีลักษณะพิเศษ โดยมีบุคลิกที่มีความผสมผสานระหว่างเพศชาย และเพศหญิง ได้บ่งบอกถึงเพศสภาพในตัวอังกาสดโล “อังกาสดโล” จึงเป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างจาก

เงื่อนไขเมื่อพิจารณาผ่านแนวคิด เพศสภาพ ซึ่งหมายถึง สถานะทางเพศที่ถูกกำหนด โดยปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมที่กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมและทำให้เกิดความคาดหวังในมิติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคม เพราะฉะนั้นเพศสภาพในตัวละครองค์กาศใด จึงหมายถึงการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏ เพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจบทบาทในการแสดงที่ปรากฏอยู่บนเวทีและได้รู้ว่ามีสวามิภักดิ์อะไรจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ทางการแสดงอาทิปฏิกิริยาการแสดงอารมณ์ การแสดงบทบาททางกายที่มีเพศสภาพจากสัญลักษณ์ภายนอก

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาฉายาองค์กาศใด: เพศสภาพในกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของกระบวนการทำรำ กลวิธี เทคนิค ลีลา เพศสภาพ แนวคิด และวิธีการสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะของการรำฉายา ที่มีลักษณะเฉพาะของตัวละครที่สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดง และยังเป็นการยกระดับมาตรฐานทางวิชาการได้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติ และผลงานของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษานาฏยประดิษฐ์ ฉายาองค์กาศใดของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาเพศสภาพในนาฏยประดิษฐ์ ชุดฉายาองค์กาศใดของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มเป้าหมายการวิจัย** ได้แก่ จำนวน 21 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) คือ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย จำนวน 3 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) คือ ผู้ได้รับการถ่ายทอด จำนวน 3 คน 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) คือ ครู อาจารย์ จำนวน 5 คน 4) กลุ่มนักเรียน นักศึกษา จำนวน 5 คน และ 5) ประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ 1) แบบสำรวจ (Basic Survey) 2) แบบสัมภาษณ์ (Interview) 3) แบบสังเกต (Observation) ที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลภาคสนามโดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสำรวจ (Basic Survey) แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสังเกต (Observation) ที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลภาคสนามโดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์ และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องฉายาองค์กาศใด: เพศสภาพในกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาชีวประวัติของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ

ผลการวิจัยพบว่า จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พ.ศ. 2552 ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อวงการนาฏศิลป์ โดยเฉพาะบทบาททางด้านการแสดงโขนยักษ์ และยังเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นาฏศิลป์ของสำนักการสังคีต กรม

ศิลปิน และครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต (สาขาโฆษณา) สังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และสถาบันอื่น ๆ ทั่วประเทศ อีกทั้งยังมีบทบาทที่เกี่ยวกับการบริหารพัฒนางานในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดกรมศิลปากรแต่เดิม และสนับสนุนให้มีการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยอยู่เป็นระยะ ผลงานที่สร้างขึ้น หรือได้มีส่วนร่วมในการวางแผนคิดได้รับความนิยม และเป็นสิ่งที่พึงพอใจของผู้ชม

รูปภาพที่ 1 จตุพร รัตนวราหะ (ที่มา: จตุพร รัตนวราหะ, 2566)

2. การศึกษานาฏยประดิษฐ์ อยุธยาอังกศตไลของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ

ผลการวิจัยพบว่า จตุพร รัตนวราหะ ผู้มีความรู้ ความสามารถ มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับของวงการนาฏศิลป์ไทย โดยการแสดงอยุธยาอังกศตไล จตุพร รัตนวราหะ ได้แรงบันดาลใจที่ประดิษฐ์การแสดงชุดอยุธยาอังกศตไลขึ้น โดยมีความคิดว่า อังกศตไลผู้ที่มีความโดดเด่น และเป็นตัวละครตัวเดียวที่ปรากฏอาวุธที่ใช้ในการแสดงที่หลากหลาย จึงได้นำเสนอให้ผู้ชมทราบถึงตัวอังกศตไล โดยให้นายสมรัตน์ ทองแท้ แต่งบทร้อง จากนั้นก็ได้ นายเกริกชัย ไญยยิ่ง ด้วยเห็นว่าอังกศตไลมีความเป็นผู้หญิง และมีความแข็งแกร่งดังผู้ชาย ซึ่งตรงกับบุคลิกของนายเกริกชัย ไญยยิ่ง ที่มีหน่วยก้านรำได้ จึงเรียกมาต่อท่ารำ การแสดงอยุธยาอังกศตไล เป็นการแสดงที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญรูปร่าง และการใช้อาวุธประกอบการแสดง ซึ่งอังกศตไลตัวนี้ไม่ใช่ยักษ์ผู้ชายแต่เป็นยักษ์ผู้หญิงที่มีความกล้าหาญแข็งแรงเหมือนผู้ชาย ต้องนำเอาลักษณะท่าทางของการรำที่มีความผสมผสานกับตัวโฆษณายักษ์ผู้ชาย และลักษณะตัวนางผู้หญิงเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การแสดงชุดนี้ยังมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญมากมายทั้งในเรื่องของนักแสดง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ หรืออาวุธดนตรี บทประพันธ์ กระบวนท่ารำ และยังรวมไปถึงกลวิธีในการแสดง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการแสดงเป็นอย่างมากเมื่อขาดหายไปอาจจะทำให้การแสดงไม่มีสมบูรณ์ได้

รูปภาพที่ 2 การแสดงอุยฉายอังกาตไล (ที่มา: เจษฎา ศักดิ์สงวน, 2566)

3. การศึกษาเพศสภาพในนาฏยประดิษฐ์ ชุดอุยฉายอังกาตไลของจุฬพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ

ผลการวิจัยพบว่า การแสดงอุยฉายอังกาตไล ก็ได้บ่งบอกบุคลิกลักษณะเพศที่มีความน่าสนใจ โดยตัวนางอังกาตไลเป็นผู้หญิงที่มีความแข็งแกร่งเหมือนผู้ชาย โดยปัจจุบันก็มีนักวิชาการทางด้านนาฏศิลป์วิเคราะห์ให้เห็นว่านางอังกาตไลมีลักษณะบุคลิกที่เปรียบเสมือนเพศทางเลือก เรียกว่า เพศที่ 3 (ทอมบอย) สมศักดิ์ ทัดติ (2565, สัมภาษณ์) เพราะเป็นนางยักษ์เพศหญิง แต่มีลักษณะบุคลิกที่มีใจรักในการรบทัพจับศึก มีนิสัยที่เกรี้ยวกราด เก่งกล้า ห้าวหาญ แข็งแกร่ง และมีจิตใจเป็นดั่งผู้ชายสามารถออกรบและใช้อาวุธต่อสู้กับศัตรูได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว ซึ่งทำให้อังกาตไลมีลักษณะที่แตกต่างจากตัวละครตัวอื่น และเพศสภาพก็เป็นตัวบ่งชี้ว่าลักษณะบุคลิกของตัวละครนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งตัวละครอังกาตไล เป็นการแสดงออกของตัวละครที่ปรากฏเพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจบทบาทในการแสดงที่ปรากฏอยู่บนเวทีทั้งรูปลักษณ์ทางการแสดงอาภักภิกิริยา การแสดงอารมณ์ การแสดงบทบาททางกายที่มีเพศสภาพจากรูปลักษณ์ภายนอก และด้วยการแต่งกายที่มีความคล้ายคลึงแบบยักษ์ผู้ชาย โดยส่วนล่างจะนุ่งผ้าเป็นโจงกระเบน ซึ่งมีลักษณะที่ผิดกับนางยักษ์ทั่วไปที่นุ่งผ้าจีบหน้านางอย่างผู้หญิง ทั้งยังมีอาวุธประจำกายมากมายแต่สิ่งที่สังเกตได้ถึงความเป็นผู้หญิงในตัวของนางอังกาตไล คือ การห่มผ้าห่มนางทับกับเสื้อ ด้วยลักษณะนี้จึงบ่งบอกถึงบุคลิกของนางอังกาตไลผ่านความเป็นผู้หญิงที่มีจิตใจดั่งผู้ชาย โดยการแสดงอุยฉายอังกาตไล เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงความงาม ความแข็งแรง ความห้าวหาญในการรบ และได้ซ่อนความอ่อนหวานไว้ภายใน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านางอังกาตไลแม้จะชอบในเรื่องของการรบที่บ่งบอกถึงความกล้าหาญ และแข็งแรงเหมือนผู้ชายแล้ว แต่ในการแสดงผู้สร้างสรรค์เห็นว่าอังกาตไลเป็นเพศหญิง จึงได้ประดิษฐ์ท่าร่ายที่ยังมีลักษณะของความเป็นหญิงซ่อนอยู่ในตัว จึงทำให้บางท่าร่ายจะมีท่าร่ายยักษ์ (ผู้ชาย) ผสมท่าร่ายนาง (ผู้หญิง) อยู่ในการแสดง ผู้วิจัยยกตัวอย่างกระบวนท่าร่ายที่ปรากฏเพศสภาพ

กระบวนท่ารำที่ปรากฏเพศภาพ (ผู้ชาย)

รูปภาพที่ 3 กระบวนท่ารำที่ปรากฏเพศภาพ (ผู้ชาย)
(ที่มา: วัตรธนาพงษ์ อังคฤณ, 2566)

กระบวนท่ารำที่ปรากฏเพศภาพ (ผู้หญิง)

รูปภาพที่ 4 กระบวนท่ารำที่ปรากฏเพศภาพ (ผู้หญิง)
(ที่มา: วัตรธนาพงษ์ อังคฤณ, 2566)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องอุยฉายอังกาสดไล: เพศสภาพในกระบวนนาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ พบว่า จตุพร รัตนวราหะ เป็นบรมครูผู้มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ มีผลงานเป็นที่ยอมรับทางด้านนาฏศิลป์ไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเป็นผู้สร้างสรรค์งานด้วยภูมิความรู้ สติปัญญา กลวิธีการสร้างสรรค์ผลงานด้วยทักษะขั้นสูง

2. เพื่อศึกษานาฏยประดิษฐ์ อุยฉายอังกาสดไลของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ พบว่า จตุพร รัตนวราหะ ได้สร้างสรรค์การแสดงอุยฉายอังกาสดไลเพื่อนำเสนอลักษณะที่สำคัญ ซึ่งอังกาสดไลยักษ์เพศหญิงที่มีความกล้าหาญแข็งแรงเหมือนผู้ชาย ต้องนำเอาลักษณะท่าทางของการรำที่มีความผสมผสานกับยักษ์ผู้ชาย และลักษณะตัวนางผู้หญิงเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การแสดงชุดนี้ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งในเรื่องของผู้แสดง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ ดนตรี บทประพันธ์ กระบวนท่ารำ และยังรวมถึงกลวิธีในการแสดงซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการแสดงเป็นอย่างมากเมื่อขาดหายไปอาจจะทำให้การแสดงไม่มีสมบูรณ์ได้

3. เพื่อศึกษาเพศสภาพในนาฏยประดิษฐ์ ชุดอุยฉายอังกาสดไลของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ พบว่า อังกาสดไล เป็นยักษ์เพศหญิงที่แข็งแรง หัวหาญเหมือนผู้ชาย ในการแสดงจึงนำเอาลักษณะพิเศษของตัวอังกาสดไล โดยบ่งบอกถึงความสำคัญของเพศสภาพลักษณะบุคลิกตัวละครที่ถ่ายทอดผ่านกระบวนท่ารำ โดยการผสมผสานระหว่างตัวนาง (เพศหญิง) และตัวยักษ์ผู้ชาย (เพศชาย)

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องอุยฉายอังกาสดไล: เพศสภาพในกระบวนนาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. จตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อวงการนาฏศิลป์ โดยเฉพาะบาทบททางการแสดงโขนยักษ์ ด้วยความเป็นเลิศทางศิลปะการแสดงโขนในบทบาทสำคัญของยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์ จะเห็นเป็นประจักษ์ในบทบาทการรำ

เดียวของยักษ์ โดยลักษณะการรำดูฉายจตุพร รัตนวราหะ ถือเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญมีความเป็นเลิศ สอดคล้องกับพหุยุทธ์ กนิษฐบุตร (2545, บทคัดย่อ) ได้กล่าวว่า กระบวนท่ารำและกลวิธีการแสดงของนายจตุพรที่สะสมประสบการณ์การแสดงเหล่านี้ จากการเป็นนักเรียนนาฏศิลป์เป็นครู และเป็นศิลปินจนเมื่อถึงระยะเวลาที่ความรู้ความสามารถประกอบกับความพร้อมทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิ รวมถึงร่างกายและจิตใจมีความสมบูรณ์เต็มที่ จตุพร รัตนวราหะ ก็จะปฏิบัติกระบวนท่ารำที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวเอง ถึงแม้ว่าท่ารำทั้งหลายจะได้รับถ่ายทอดมาจากโบราณจารย์ก็ตามแต่เมื่อปฏิบัติจนเกิดความชำนาญประสบการณ์การแสดงหลาย ๆ ครั้ง ก็จะทราบถึงศักยภาพในการปฏิบัติกระบวนท่ารำให้สวยงามตามแบบของตนเองจนทำให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคลที่มีความแตกต่างกันออกไปและลอกเลียนแบบได้ยาก และสอดคล้องกับ นพรัตน์ บัวพัฒน์ (2559, น.184) ได้กล่าวถึง เม็ดพรายของปรมาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการได้รับการถ่ายทอดจากบรมครูโบราณหลายคน รวมกับอัจฉริยภาพเฉพาะตัวเมื่อผนวกกันแล้วจึงเกิดเป็น “เม็ดพราย” ที่แตกต่างกัน เม็ดพรายเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากครู โดยครูพิจารณาจากบุคลิกลักษณะเขว่น และสติปัญญา เทคนิคในการฝึกหัดการมีครูที่หลากหลายจะทำให้เกิด “ทาง” ที่มากขึ้น ซึ่งทางเหล่านั้นหมายถึงรูปแบบเฉพาะของครูและพัฒนาไปสู่ “ที่” อันหมายถึง “ลีลา” แต่สิ่งนี้ยังคงต้องรักษาไว้คือ “ท่า” ตามแบบแผนที่ถ่ายทอดกันมาความแตกต่างของกลวิธีในการรำคือความหลากหลายของท่วงท่าที่ควรได้ฝึกหัดและเรียนรู้ และเลือกที่จะนำมาใช้ตามโอกาสที่เหมาะสม

2. ดุญฉายอังกาตไล นาฏยประดิษฐ์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ นาฏยประดิษฐ์ เป็นการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ทางด้านการแสดงการฟ้อนรำ ที่ให้เกิดคุณค่า ที่จะสร้างสรรค์ความพึงพอใจความเพลิดเพลินอารมณ์ทั้งนี้อาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นตามอย่างธรรมชาติที่มีอยู่โดยสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นอาจมีการอ้างถึงบุคคลผู้สร้างสรรค์ หรือสังคมหรือขอบเขตภายในที่ได้สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยสอดคล้องกับกฤษณ์ จันนิวงค์ (2556, น.342-343) ได้กล่าวว่า การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ไทย เกิดขึ้นจากความต้องการของผู้สร้างสรรค์ หรือศิลปินที่ต้องการถ่ายทอดความคิด ความประทับใจ และอารมณ์ความรู้สึกจากสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราไม่ว่าจะมาจากสิ่งแวดล้อม ความงดงามของธรรมชาติ คน สัตว์ สิ่งของ สถานการณ์ เหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้นมาเป็นพื้นฐานจินตนาการ ถ่ายทอดความรู้สึกต่าง ๆ ให้ออกมาเป็นชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทย โดยการแสดงดุญฉายอังกาตไลที่จตุพร รัตนวราหะ ได้ประดิษฐ์การแสดงขึ้นมีความคิดว่าอังกาตไล ผู้ที่มีความโดดเด่นเป็นตัวละครตัวเดียวที่ปรากฏอาวุธ และพบอาวุธที่ใช้ในการแสดงที่หลากหลาย จึงนำอาวุธเหล่านั้นมาโชว์ให้คนดูเพื่อให้เห็นว่าอาวุธต่าง ๆ และเป็นการแสดงที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญ ซึ่งอังกาตไลตัวนี้เป็นยักษ์ผู้หญิงที่มีความกล้าหาญแข็งแรงเหมือนผู้ชาย จึงต้องนำเอาลักษณะท่าทางของการรำที่มีความผสมผสานกับตัวโขนยักษ์ผู้ชาย และลักษณะตัวนางผู้หญิงเข้าด้วยกัน

3. เพศสภาพในนาฏยประดิษฐ์ ชุดดุญฉายอังกาตไลของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ เพศสภาพ เป็นตัวกำหนดสถานะทางเพศว่าเป็นหญิงหรือชาย โดยอาจดูจากสภาพร่างกายภายนอก บุคลิกลักษณะ ตามบริบทวัฒนธรรมของสังคมบางสังคมอาจมีแค่หญิงและชาย ขณะที่บางสังคมอาจหมายถึงคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศอื่น ๆ สอดคล้องกับนันทวัน สังขวร (2562, น.20-27) กล่าวถึง เพศสภาพเป็นสิ่งที่ถูกสร้างทางสังคมที่ไม่ได้มีเพียงสองเพศสภาพคือหญิงกับชายที่แยกขาดออกจากกันอย่างแน่นอนตายตัวแต่เป็นสภาวะที่มีหลายสภาพและเคลื่อนย้ายไปมาได้โดยไม่หยุดนิ่ง จึงไม่จำกัดว่าเป็นเพียงความสัมพันธ์หญิงชาย โดยในการแสดงดุญฉายอังกาตไล ก็ได้บ่งบอกบุคลิกลักษณะเพศที่มีความน่าสนใจ โดยตัวนางอังกาตไลเป็นผู้หญิงที่มีความแข็งแกร่งเหมือนผู้ชาย โดยลักษณะของนางอังกาตไล ทั้งรูปลักษณ์ทางกาย อารมณ์ และพฤติกรรม ซึ่งทำให้มีลักษณะแตกต่างจากตัวละครอื่น ด้วยอังกาตไลบุคลิก หัวหาญ ดุดัน แข็งแกร่ง เหมือนผู้ชาย นางอังกาตไลจึงกลายเป็นความเข้าใจของผู้ที่ชมว่านางยักษ์ตนนี้เป็นเปรียบเสมือน เพศที่ 3 (ทอมบอย) ด้วยลักษณะนี้จึงบ่งบอกถึงบุคลิกของนางอังกาตไลผ่านความเป็นผู้หญิงที่มีจิตใจตั้งผู้ชาย จึงทำให้การแสดงดุญฉายอังกาตไลมีกระบวนท่ารำที่ผสมผสานระหว่างผู้ชาย และผู้หญิงเข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว

การวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบข้อมูลที่สามารถนำมาพัฒนาศิลปะการแสดงด้านนาฏศิลป์ไทย คือ เพศสภาพ เป็นตัวบ่งชี้ถึงสถานะทางเพศโดยอาจดูจากสภาพร่างกายภายนอก บุคลิกลักษณะตามบริบททางวัฒนธรรมของสังคมและการถูกหล่อหลอมจากครอบครัว สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมการบ่มเพาะ การขัดเกลา และบางนัยยะเพศสภาพอาจหมายถึงบทบาททางสังคมที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลนั้น ๆ ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยก็เช่นกัน “เพศสภาพ” เป็นสิ่งกำหนดลีลาและจริตให้ผู้แสดงในการแสดงออกทั้งกระบวนการรำ อารมณ์ละคร เช่น เพศสภาพของนางยักษ์อังกาสดลที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการรำอุยฉายก็เช่นเดียวกันที่เป็นลีลาของยักษ์ผู้ซุกซนกับจริตตัวนางผู้หญิงผสมผสานกันตามบุคลิกของตัวละครเป็นหลักเพศสภาพจึงมีความสำคัญที่จะเป็น “ตัวกำหนด” พฤติกรรมในการแสดงออกไม่ว่าจะเป็นชีวิตของคนในสังคมหรือการแสดงก็ตาม

ด้านความรู้พบว่า กระบวนการนาฏยประดิษฐ์นั้น นอกจาก “แนวคิด” จะเป็นเรื่องสำคัญที่ควบคุมการทำงานสร้างสรรค์ในองค์ประกอบไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางรูปแบบ การออกแบบลีลาท่ารำ การออกแบบดนตรีหรือการแต่งกายแล้ว “ความสัมพันธ์ในการเล่าเรื่อง” ก็มีความสำคัญที่จะทำให้นาฏยประดิษฐ์ชุดนั้น ๆ มีความสมบูรณ์ในเชิงเนื้อหายิ่งขึ้นว่าตัวละครหรือผู้แสดงมีสถานะมีความสำคัญในเรื่องหรือในเหตุการณ์ตอนไหน ซึ่งจะทำให้การสื่อสารกับผู้ชมง่ายและชัดเจนขึ้น ผู้ชมก็จะสามารถรับ “รส” และซาบซึ้งในการแสดงได้อย่างลึกซึ้งกินใจ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

การวิจัยในครั้งนี้เป็นเพียงการถอดความรู้ แนวคิด แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรไว้แต่ก็ควรนำไปต่อยอดในการเป็นองค์ความรู้ และแนวคิดในการสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้พัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ในรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ข้อจำกัดอย่างหนึ่งของการศึกษา คือการอธิบาย ด้วยภาษาพูด ภาษาเขียนให้เป็นรูปธรรม สิ่งที่ถูกถ่ายทอดจากภาษาสามารถปฏิบัติได้และสามารถปฏิบัติตามได้แต่การบรรยายค่อนข้างลำบาก จึงควรนำข้อมูลจากการวิจัยมาปรับทำในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ จะทำให้แสดงผลได้ชัดเจนขึ้น

2.2 ควรศึกษาการแสดงสร้างสรรค์ของจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงในรูปแบบการแสดงอื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชนันติ แวงวรรณ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อุราภรณ์ จันทมาลา อาจารย์ ดร.ธัญลักษณ์ มูลสุวรรณ กรรมการวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่ท่านได้กรุณาชี้แนะแนวทางและให้คำแนะนำตลอดจนข้อสังเกตต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวความคิดและได้รื้อรองปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้นจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

ณัฐนันท์ จันนิวงค์. (2556). *การออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยของอาจารย์สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ*

ปี พ.ศ.2533. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นันทวัน สังขะวร. (2562). *นางตลาด: เพศสภาพในตัวละครนอกและกระบวนการกลายเป็นศิลปินแห่งชาติ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พหลยูทธ กนิษฐบุตร. (2545). *กระบวนการทำรำและกลวิธีการแสดงบททศกัณฐ์ในการแสดงโขน ตอน นางลอย ของครู จตุพร รัตนวราหะ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุคลากร

จตุพร รัตนวราหะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). วัตรธนาพงษ์ อังคฤณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2565

สมศักดิ์ ทัดดี (ผู้ให้สัมภาษณ์). วัตรธนาพงษ์ อังคฤณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2565